

Station Brussel-Luxemburg

Eerste station: 1854-2009

Architect: Gustave Saintenoy
(zonder zekerheid)

Stijl: neoclassicisme -
eclecticisme

Tweede station: 2009-

Stijl: postmodern

Telegrafische afkorting: LX

Lijnen: 161, 161A

Geklasseerd sinds 21/11/1991

In het kort: Het station, dat lange tijd de naam Brussel-Leopoldswijk droeg ter ere van de Belgische vorst, werd op 28 mei 2000 hernoemd naar Brussel-Luxemburg, de naam die het oorspronkelijk kreeg bij de inhuldiging op 23 augustus 1854.

Postkaart van het station Brussel-Luxemburg (Ref. 11730)

Historische context: de Leopoldswijk

De geschiedenis van het station Brussel-Luxemburg is nauw verweven met die van de Leopoldswijk.

De bouw van de Leopoldswijk was de eerste geplande stedelijke woonuitbreiding van Brussel voorbij de oude tolgrens. De werken gingen van start in 1838 op initiatief van de *Société Civile pour l'Aggrandissement et l'Embellissement de la Capitale de la Belgique*. Voor dit project bundelde de maatschappij de krachten met de grootste industriële en financiële groepen van die tijd. Koning Leopold¹ zelf was een van de aandeelhouders. De doelstellingen van de *Société civile* zijn duidelijk

¹ Koning Leopold I (1790-1865)

omschreven in de statuten: *“nieuwe wijken creëren, buiten of binnen de stad Brussel, en in het bijzonder een wijk tussen de Leuvensepoort en de Naamsepoort, die de naam Leopoldswijk zal krijgen.”*

In 1838 tekende architect Tilman-François Suys (1783-1861) de plannen voor de wijk en drukte er zijn architecturale stempel op.²

Het succes van de wijk trok de adel en de burgerij aan die wilden ontsnappen aan de drukte van de stad. Om in alle comfort te kunnen wonen, deden ze een beroep op beroemde architecten (Cluysenaar, Beayaert, Suys ...) om weelderige huizen te bouwen. In deze periode werd in 1853 de Leopoldswijk bij de stad Brussel gevoegd.

In 1855 ontwierp architect Antoine Trappeniers³, in samenwerking met L. Mors, de inrichting van het Luxemburgplein en integreerde het in het stedenbouwkundig plan bedacht door Suys. De gebouwen rondom het plein sloten harmonieus aan bij het station, dat in 1854 werd gebouwd, en vormden samen een monumentaal, homogeen en samenhangend neoklassiek ensemble.

De bouw van het station

In het oorspronkelijke plan van Suys was er geen sprake van een mogelijke spoorverbinding. Maar op 11 september 1846 werd een concessie verleend aan de *Grande Compagnie du Luxembourg*, een bedrijf met Engels kapitaal en banden met de Generale Maatschappij van België. Het doel was om een spoorverbinding aan te leggen tussen Brussel en het Groothertogdom Luxemburg (de huidige lijn 161/162). In het bestek werd over die verbinding het volgende geschreven: *“De spoorlijn naar Luxemburg zal in Brussel vertrekken. De lijn zal vertrekken vanaf een station in de Leopoldswijk, langs de Leuvenseweg en verder richting de Samber ... / ...”* De *Grande Compagnie du Luxembourg* kocht vervolgens een terrein in de wijk dat eigendom was van het Sint Geertrudis-godshuis. Kort daarna, eind 1846, startten de funderingswerken.

De eerstesteenlegging van het station vond plaats op 22 juli 1853. In het BS van 25 juli 1853 lezen we: *“Op vrijdag legde Sir William Magnay, voorzitter, in aanwezigheid van de directeurs, ingenieurs, aannemers en secretarissen van de Grande Compagnie du Luxembourg, de eerste steen van de stationsgebouwen van Elsene, die tegen de stadswallen zullen worden aangebouwd.”*

Volgens het oorspronkelijk plan zou het gebouw 21 traveeën tellen. De stationsplannen moesten echter meermaals worden herzien, wellicht omdat de Compagnie in moeilijk financieel vaarwater verkeerde. Het BS van 3 november 1853 vermeldde het volgende: *“Het ontwerp van de gevel langs de zijde van het Luxemburgplein die zichtbaar zal zijn vanaf de Regentlaan lijkt nog niet definitief vast te liggen.”* De definitieve plannen van het toekomstige station van de Leopoldswijk dateren van 7 december 1853.

In veel documenten wordt Gustave Saintenoy (1832-1892) genoemd als de architect van het station. Er is echter geen sluitend bewijs voor, want zijn handtekening staat niet op de plannen. Wel kunnen we de handtekening van de hoofdingenieur van de spoorwegen erop terugvinden. Het is belangrijk te

² Suys, voormalig architect van koning Willem der Nederlanden, is een van de oprichters van de *Koninklijke Commissie voor Monumenten* en professor aan de *Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Brussel*, waar onder anderen Cluysenaar, Beayaert, Poelaert en Saintenoy zijn leerlingen zijn. Hij is van 1830 tot 1838 ook architect van Leopold I, koning der Belgen.

³ Trappeniers is een leerling van Jean-Pierre Cluysenaar.

vermelden dat de bouw van een station destijds het gezamenlijke werk was van een architect en een ingenieur. Maar wie is dan de architect?

In zijn proefschrift gaat Jo Swennen⁴ ervan uit dat de studie van het stationsproject uitgevoerd werd door de dienst ingenieurs van de spoorwegen in samenwerking met architect Saintenoy, die op dat ogenblik zijn studies afrondde aan de Academie voor Schone Kunsten en toen voor Suys werkte.

Wat vaststaat, is dat het station werd gebouwd door de *Compagnie du Luxembourg* op de terreinen die het in 1846 had aangekocht. We kunnen aannemen dat architect Suys, die destijds verantwoordelijk was voor het architecturale ontwerp van de Leopoldswijk en professor was aan de *Koninklijke Academie voor Schone Kunsten*, een van zijn studenten heeft gevraagd om het bouwdoosje van het station (waarvan de definitieve plannen dateren uit 1854) op te volgen.

Opening van het station

Het eerste baanvak van de spoorlijn naar Luxemburg, tussen Brussel en Ter Hulpen, werd op 23 augustus 1854 in gebruik genomen. Op dat ogenblik werd ook het 'Luxemburgstation' of het 'station van de Leopoldswijk' in dienst gesteld.

In 1858 werd de volledige lijn Brussel - Luxemburg geopend.

Medaille ter ere van de inhuldiging van de spoorweg naar Luxemburg op 27 oktober 1858 (Ref. 3200)

Naast het reizigersstation en de goederenkoer (waar uiteenlopende goederen werden gelost, vooral steenkool) dat gebouwd werd in 1890, zijn in het station ook het locomotievendepot van de GCL en werkplaatsen voor de herstelling van rollend materieel ondergebracht.

Na de overname van de GCL door de Staat, bleven de Belgische Staatsspoorwegen het depot en de locomotiefherstelwerkplaats gebruiken tot begin 1900.

⁴ Jo Swennen, Het Luxemburgstation en de Leopoldswijk, Afstudeerproject voorgedragen voor de cyclus Industriële Archeologie 1990-1991, oktober 1991.

Architectuur

Het gebouw, in neoklassieke stijl, laat zien hoe de architectuur evolueerde naar een stijl met meer decoratieve elementen, die geïnspireerd was op de Italiaanse renaissance. Het eclecticisme van het einde van de 19e eeuw is niet ver weg.

Langs de zijde van de voorgevel aan het Luxemburgplein telde het station drie delen.

“Het centrale gedeelte, dat uit vijf traveeën bestaat, is volledig opgetrokken uit gehouwen steen. De benedenverdieping, in steen, wordt doorbroken door vijf rondboogdeuren. Daarop rust een hoofdverdieping die geritmeerd wordt door zuilen. Boogfriezen met oculi boven de hoge ramen wekken de indruk van een attiek. De drie centrale openingen geven toegang tot een balkon, ook in steen, dat ondersteund wordt door imposante kraagstenen.

De gevel eindigt in een kroonlijst met daarboven een balustrade, die in het midden onderbroken wordt door een gebogen fronton met daarin de klok (delen gewijzigd in 1909 en 1933). Deze elementen onttrekken het licht hellende zinken dak aan het zicht.”⁵

Station Brussel-Leopoldswijk in 1958 (Ref. Z03825)

Lokettenhal en ingang van het stationsbuffet in 1959 (Ref. Z03826)

⁵ Vertaling van beschrijving in DEMEY, T. Les gares bruxelloises. Un patrimoine méconnu. Bruxelles, Région de Bruxelles-Capitale. Service des Monuments et Sites, 1994, p.33. (BIB_A24402)

Het gebouw was via een voetgangersbrug en trappen verbonden met de perrons, die voorzien waren van luifels.

Zicht op de sporen en perrons richting Brussel-Noord (Ref. Z03827)

Reizigers in station Brussel-Leopoldswijk (Ref. Z10068F)

Koninklijk glas-in-loodraam

Glas-in-loodraam (ref. D1178-27a)

Het station beschikte vroeger over een koninklijke ingang die rechtstreeks toegang bood tot perron 1. De koninklijke gasten namen een gang die gedecoreerd was met een glas-in-loodraam van Raphael Evaldre (1862-1938). Het glas-in-loodraam uit 1897 toont het wapenschild van Leopold II, het koninklijke monogram (L) met daarboven de kroon en de nationale wapenspreuk 'L'union fait la force', samen met de wapenschilden van Brabant en de stad Brussel, omgeven door rankwerk⁶, lampetten⁷, guirlandes en cartouches.

Een identiek glas-in-loodraam tooide het bureau van de ontvangsten. De figuren en blazoenen zijn op het glas geschilderd, terwijl het decoratieve fries is gemaakt van in de massa gekleurd en gehamerd glas. Momenteel is het raam geïnstalleerd onderaan de trap die toegang geeft tot perron 1 van het station Brussel-Luxemburg.

⁶ Rankwerk is een architecturaal ornament in de vorm van een arabesk met plantenfiguren.

⁷ Een ornament in de vorm van de onderkant van een kerklamp.

Het perron van de lijn Brussel - Tervuren

Naar aanleiding van de elektrificatie van lijn 160 van de *Compagnie du chemin de fer électrique de Bruxelles-Tervuren* werd in 1930 een rechtstreekse toegang tot het perron gecreëerd op een deel van de voormalige goederenkoer. De Compagnie beschikte over twee doodlopende sporen met een eilandperron en een wijkspoor.

Terminus van de lijn 160 Brussel-Tervuren © www.les gares belges.be Met dank aan M. G. Demeulder

De eindhalte van de privélijn Brussel - Tervuren⁸ werd gesloten in 1958 wanneer het reizigersverkeer op de lijn werd stopgezet.

De betonnen hekken die tot dan de perrons van de Compagnie Bruxelles-Tervuren scheidde van die van NMBS werden verwijderd. Daarmee werden ook alle restanten gewist van de kortstondige periode dat lijn 160 langs hier liep.

Het standbeeld van John Cockerill

Op het plein voor het station staat een prachtig bronzen standbeeld van ... John Cockerill! Het gaat om een kopie die gemaakt werd met de toestemming van de beeldhouwer. Het originele monument werd in 1871 opgericht in Seraing, de wieg van het industriële imperium van Cockerill. Het monument brengt hulde aan zowel de Belgisch-Britse industrieel, een pionier van de Belgische staalindustrie, als aan de arbeiders in de staalsector. Zij worden weergegeven door vier bronzen beelden van een smid, een mecanicien, een puddelaar en een mijnwerker, die geplaatst zijn aan de voet van de sokkel. Op de sokkel zijn meerdere inscripties te lezen. 'À John Cockerill, le père des ouvriers', 'travail', 'intelligence' en '1790-1840' (de geboorte- en sterfdatum van Cockerill).

Postkaart van Luxemburgplein, Collectie Paul Pastiels (Ref. L1029-22)

⁸ Deze lijn was de eerste lijn in België die geëlektrificeerd werd, in 1931.

Transformatie van de wijk

Vanaf het einde van de jaren 1950 en nadat besloten werd om in Brussel de zetel van de Europese Gemeenschappen onder te brengen, onderging de Leopoldswijk een drastische transformatie. Op de plaats van de kenmerkende herenhuizen werden massaal kantoorcomplexen neergepoot. Er werd nieuwe weg- en metro-infrastructuur aangelegd om deze nieuwe Europese wijk toegankelijker te maken. In 1989 besliste het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om het reizigersgebouw buiten gebruik te stellen en gaf de *Société Espace Léopold* (SEL) de toelating om een plaat over de sporen te bouwen.

Klassering van het station in 1991

Bij besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Executieve, dat gepubliceerd wordt op 21 november 1991, werd de hoofdgevel van het station geklasseerd als historisch monument.

Het gebouw werd mee opgenomen in de Leopoldruimte en omgevormd tot een voorlichtingsbureau voor het Europees Parlement (Information Office in Belgium) en een expositieruimte.

Renovatie van het station en 'Station Europe'

Op 28 mei 2000 werd het station officieel hernoemd in 'Station Brussel-Luxemburg'. De Leopoldswijk heeft er, net als zijn station, al een heel leven op zitten. De oude gebouwen verdwenen en het station werd volledig getransformeerd. Ondergronds werd er nieuwe spoorinfrastructuur aangelegd. Alles wat overblijft is de geklasseerde monumentale gevel. Het nieuwe station werd ingehuldigd op 14 januari 2009.

Station Brussel-Luxemburg in 2008 (Ref. D3205)

Interieur van het station (Ref. D3255)

In het najaar van 2016 werd het centrale deel van het voormalige 'Luxemburgstation', een integraal onderdeel van de campus van het Europees Parlement in Brussel, 'Station Europe', het nieuwe bezoekersinformatiecentrum van het Parlement.

Bezoekers vinden er interactieve infotools, zoals een imposante maquette van de campus in augmented reality, die informatie geeft over de gebouwen van het Parlement, zijn geschiedenis en de prominente figuren die het bezocht hebben.

Architectuur van het station van 2009

Het nieuwe station Brussel-Luxemburg, dat nu ondergronds ligt en overdekt is met een voor voetgangers toegankelijke esplanade, heeft meerdere akoestische beschermingen om geluidsoverlast in de aangrenzende gebouwen te voorkomen. Het is ook volledig aangepast aan gebruikers met beperkte mobiliteit. Fietsers kunnen hun fiets kwijt in de fietsparking op de esplanade voor voetgangers en aan de ingang van het station.

Muurschildering van Kuifje

Muurschildering 'Kuifje' in station Brussel-Luxemburg (Ref. D3256)

2009 was het Jaar van de strip en de 80e verjaardag van Kuifje. De opening van het nieuwe station in de Europese wijk werd afgesloten met de onthulling van een monumentale muurschildering die de reizigers verwelkomt aan de hoofdingang. De tekening op de muurschildering is van de hand van Hergé en dateert uit 1932. De muurschildering beeldt Sinterklaas af die Brussel bezoekt en begroet wordt door de menigte, journalisten en een handvol officiële gezagsdragers van de stad.

Hergé publiceerde de tekening in de krant *Le Soir* op 27 oktober 1932. Wie goed kijkt ziet Quick en Flupke, verloren in de menigte, evenals een van de Jansens, ook al zagen de beroemde detectives die in 1932 net hun opwachting hadden gemaakt in de avonturen van Kuifje, er toen nog iets anders uit. In die tijd werden ze trouwens ook niet Jansen en Janssen genoemd, maar X33 en X33 bis.

Catherine Walravens
Oktober 2024

Beknopte bibliografie

Artikels: Brussel-Leopoldswijk wordt Brussel-Luxemburg. Historiek van een koninklijk station. *Mediabericht*, 24-05-2000, BIB_J33339

CLINQUART M. Een hight tech-lichtput tooit het Luxemburgstation. De dakkoepel trekt in zijn stalen web 25 000 reizigers aan, *Bouwkunde*, 30-01-2002, BIB_K35479

JEANTET-LECLERC A. Bruxelles-Luxembourg. Une fresque pour les 80 ans de Tintin. *Vie du rail (La)*, nr 3192, 04-02-2009, BIB_K306607

KURGAN-VAN HENTENRIJK G. Une étape mouvementée de la réorganisation des chemins de fer belges : le rachat du Grand-Luxembourg par l'état (1872-1873). *Revue belge de Philologie et d'Histoire*, 01-01-1972, BIB_K14003.

LEROY Fr. Quand l'aristocratie et la grande bourgeoisie habitaient le quartier Léopold. *Revue belge de philologie et d'histoire*, 2010. pp. 519-540, BIB_K801569

MARGANNE R. Kanttekeningen bij een inhuldiging in de hoofdstad van Europa. De wereld van Hergé, Sinterklaas en het vernieuwde station van Brussel-Luxemburg, *Spoor (Het) - Maandblad van de sociale werken van de NMBS*, nr 471, 01-05-2009, p.17-20, BIB_K311520

PASTIELS P. De lijn naar Luxemburg viert feest ! *Spoor (Het) - Maandblad van de sociale werken van de NMBS*, 01-11-2004, BIB_K38098

PASTIELS P. De spoorwegen in de provincie Luxemburg (1). *Spoor (Het) - Maandblad van de sociale werken van de NMBS*, 01-07-1987, p. 4-9, BIB_K360087

SACRÉ A. Het oostelijk ringspoor van Brussel: groeibarrière in de 19e en 20e eeuw? (1855-1950). *Brussels studies*, nr 134, 29-04-2019, BIB_K708259

VAN USSEL M. Brussel-Luxemburg : Een volledig vernieuwd station. *Spoorweg Journaal*, nr 168, 03-04 2009, p. 40-47, BIB_K307693

Boeken: WERGIFOSSE N., PAPY M. *Exercices d'Histoire des villes et des régions. La gare du Quartier Léopold*. Bruxelles : Jaumain, S., 1991, 33 p. ; BIB_C3819

Internet : <https://monument.heritage.brussels/nl/buildings/38087>

Voor een grondiger zoekopdracht kunt u onze database raadplegen met de volgende trefwoorden:

Bibliotheekcatalogus: station Brussel-Luxemburg

Museumcollectie: station Brussel-Luxemburg